

Fenomen znakovane muzike u kulturi Gluvih

Marina N. Radić Šestić, Mia M. Šešum, Ljubica S. Isaković

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Beograd, Srbija

Uvod. Muzika u zajednici Gluvih je sociokulturni fenomen koji oslikava specifičan identitet i način doživljavanja sveta, koji je jednako raznovrstan, bogat i sadržajan kao i kod pripadnika bilo koje druge kulture. *Cilj.* Cilj ovog rada je da ukaže na istorijske i sociokulturne okvire, složenost, bogatstvo, specifične elemente, vrste i oblike muzičkog izražavanja pripadnika zajednice Gluvih. *Metode.* Primenjene metode su uporedna analiza, evaluacija i sistem dedukcije i indukcije. *Rezultati.* Zbog ograničenja ili nedostatka auditivne komponente pripadnici kulture Gluvih koriste različite komunikacione alate, poput govora, pantomime, izraza lica i znakovnog jezika. Znakovana muzika kao fenomen je umetnička forma koja nema dugu istoriju, ali od devedesetih godina prošlog veka i sa tehnološkim razvojem zadobija sve veće interesovanje i priznanje u zajednici Gluvih i među „slušateljima”. Znakovana muzika koristi specifične vizuo-prostorno-kinestetičke i auditivne elemente u izražavanju, poput ritma, dinamike, rime, izražajnosti, ikoničnosti, intenziteta muzičke percepcije i kombinacije uloge izvođača. *Zaključak.* Znakovana muzika kao fenomen je umetnička forma koja inkorporira znakovane poetske karakteristike (lirske sadržaje), vizuelne muzičke elemente i ples.

Cljučne reči: fenomen, znakovana muzika, kultura Gluvih

Uvod

Muzika kao kategorija umetnosti može se sagledati iz više uglova. Prvo, muzika je produkt muzičkog znanja, veštine, inventivnosti, kreativnosti i lucidnosti kompozitora koji stvara umetničko delo ili kompoziciju. Drugo, muzika je auditivni doživljaj koji se ogleda u interpretaciji kompozicije putem

---

Korespondencija: Marina Radić Šestić, marinaradicsestic@gmail.com

Napomene: Rad je nastao kao rezultat istraživanja na projektu „Kreiranje protokola za procenu edukativnih potencijala dece sa smetnjama u razvoju kao kriterijuma za izradu individualnih obrazovnih programa” (br. 179025), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Rad je delimično izložen na *11. Međunarodnom skupu „Specijalna edukacija i rehabilitacija danas”*, Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, 2021.

ljudskog glasa ili muzičkog instrumenta. I na kraju, muzika stalno evoluirala, te na njenu produkciju i percepciju utiču istorijski, sociokulturni i mnogi drugi faktori.

Muzika je neiscrpan izvor stvaralaštva i promišljanja, koji implicira brojna filozofska, matematička, akustička, socijalna, etnološka, pedagoška, vizuelna i mnoga druga svojstva. Kompleksnost njene poruke, način izražavanja i uticaj na čoveka je večita tema mnogih naučnih disciplina još od Pitagorine teorije *Muzika sfera* do savremenih proučavalaca i stvaralaca muzike.

Pitagora kontemplira odnos pravilno poredanih brojeva i harmoniju sfera koje, po njegovom mišljenju, ukazuju na strukturne relacije planeta u kosmosu. Relacije planetarnih sfera i zvezda u kosmosu produkuju zvukove koji čine harmoničnu kosmičku oktavu poznatu kao muzika sfera, toliko suptilnu i gracioznu da je naš auditivni sistem ne može percipirati (infra i ultrazvuk čine frekvencije koje ljudsko uvo ne može da registruje, ali to ne znači da ih čovek ne percipira na nekom drugom nivou). Kasnije su Pitagorine pristalice ovu vrstu muzike nazvali *musica mundane* ili *musica universalis*. Pored ove vrste muzike, oni identifikuju *musica humana* i *musica instrumentalis*. *Musica humana* je produkt harmonije u mikrokosmosu, u ljudskom biću, u božanskoj proporciji ljudskog tela i harmoniji funkcionisanja organizma na mentalnom, duhovnom i fiziološkom nivou. *Musica instrumentalis* je koncept muzike koji se odnosi na vokalnu, instrumentalnu ili kombinovanu manifestaciju zvuka. Harmonična kosmička muzika egzistira svuda i upravlja svim ritmovima prirode, kako u makro, tako i u mikrokosmosu. Čitav spektar frekvencija zvuka kroz multisenzorni sistem dotiče ljudsku dušu, povezuje kosmos, božansko biće i svet ideja, te inicira konverzaciju u međusobnim interakcijama (Boethius, 1867; Pliny the Elder, 1938 sve prema Cripps et al., in press; Canadian Cultural Society of the Deaf, 2015).

Iako većina ljudi primarno percipira muziku kao auditivnu senzaciju, Pitagorina teorija i niz savremenih muzičkih vidova stvaranja i interpretacija ukazuju da je ona i multisenzorni konstrukt – auditivna, vizuelna, proprioceptivna i taktilna manifestacija – koji se pojavljuje u različitim multimedijalnim formama (npr. performansi, opera, balet, muzički spotovi, mjuzikl itd.). Istorijski okviri razvoja ljudske civilizacije idu u prilog ovoj tezi jer ukazuju da je primarni oblik izražavanja čoveka bio na auditivno-taktilnom nivou, tj. na nivou razvoja govora. Gluve osobe i danas razvijaju govorne sposobnosti na ovim osnovama. Oslanjajući se na ostatke sluha, vid, vibracije i taktilnu percepciju govornog aparata, oni uče da prepoznaju i reprodukuju samoglasnike i suglasnike, reči i rečenice. Sledeći nivo razvoja ljudske civilizacije oslanja se na vizuelnu percepciju (razvoj štampe, fotografije) koja je svojstvena gluvim osobama. Treći nivo, kao rezultat razvoja visoke tehnologije, jeste razvoj elektronskih medija (McLuhan, 2001), kada su zvuk, tekst i pokret inkorporirani u svojevrсни multimedijum koji od savremenih muzičkih stvaralaca i izvođača iziskuje nove izazove i adaptaciju (Isaković, 2013; Marijan, 2019).

Sociokulturni i lingvistički kontekst muzičkog izražavanja Gluvih

Muzika u zajednici Gluvih¹ je sociokulturni fenomen koja oslikava specifičan identitet i način doživljavanja sveta, koji je jednako raznovrstan, bogat i sadržajan kao i kod pripadnika bilo koje druge kulture. Pripadnici kulture Gluvih ponosno čuvaju svoj jezik (znakovni jezik), dele iste vrednosti, tradiciju, pravila ponašanja, istorijska iskustva, zajedničke institucije, razvijaju humor i specifične umetničke izraze (sve vrste likovne umetnosti, književnost, poeziju na znakovnom jeziku, pozorište, pantomimu, znakovanu muziku itd.). Oni ističu da se ni po čemu ne razlikuju od tipične populacije, osim što im nedostaje, manje ili više, auditivna komponenta, koju dopunjuju drugim senzornim inputima. Usled ograničenja ili nedostatka auditivne komponente pripadnici kulture Gluvih koriste različite komunikacione alate: govor, pantomimu, facijalnu ekspresiju i znakovni jezik.

Iako ne dele zajedničku teritoriju, prepreke u komunikaciji među Gluvima iz različitih država nisu toliko velike kao među pripadnicima tipične populacije sa različitih geografskih područja. Razlike u autohtonim znakovnim jezicima koje koriste pripadnici zajednice Gluvih različitih govornih područja se relativno lako prevazilaze. Sledeća kohezivna komponenta koja doprinosi razvoju kulturnog identiteta su i slična iskustva koja Gluve osobe doživljavaju širom sveta, poznata kao audizam. U tom smislu pripadnici kulture Gluvih imaju osećanje bliskosti sa drugim Gluvim osobama na čitavoj planeti (Radić Šestić, et. al., 2012; Radić Šestić i sar., 2015, 2020).

Na osnovu lingvističkih istraživanja utvrđeno je da znakovni jezici, kao i bilo koji govorni jezik, dele ista lingvistička obeležja: fonologiju, morfologiju, sintaksu, semantiku i pragmatiku (Akmajian et al., 2010; Radić Šestić i sar., 2020). Znakovni jezik se zasniva na vizio-spacijalno-kinestetičkoj manifestaciji u kojoj, pored vizuelne prezentacije, položaj, pokret i smer ruku u odnosu na telo u prostoru nosi semantičke, gramatičke i pragmatične informacije. Zajedno sa govorom tela, facijalnom ekspresijom i pokretom usana produkuje se jezik kojim se ostvaruje komunikacija, lirsko (znakovana poezija, znakovana muzika) i nelirsko stvaralaštvo (znakovi i gestovi koji dopunjavaju znakovnu komunikaciju).

Cilj ovog rada je da, pored sociokulturnih i lingvističkih, ukaže i na istorijske okvire, složenost, bogatstvo, specifične elemente, vrste i oblike muzičkog izražavanja pripadnika zajednice gluvih.

Retrospektiva interesovanja Gluvih za muziku

Retrospektiva dostupnih podataka ukazuje da se još od polovine 19. veka gluve i nagluve osobe izlažu podučavanju i blagodatima muzike u okvirima koji su im bili dostupni. Turner (Turner, 1849, prema Summers, 2012) navodi

1 Pripadnici zajednice Gluvih, koji sebe vide kao zasebnu kulturu, uvek naglašavaju veliko slovo G jer ono isključuje gluvoću kao patologiju ili ometenost.

primer gluve Auguste Averu koja je uspela da nauči da svira klavir. Iako su sluh i ruka neophodna spona da se produkuje muzika korigovanjem grešaka i nesavršenosti, takođe i vid, proprioceptivni sistem i vibracije doprinose istoj funkciji. U *Istoriji američkih škola za gluve 1817–1893* kroz fotografije i tekstovne sadržaje potvrđena su interesovanja gluvih za muziku (Summers, 2012). Stavljanjem ruke na poklopac klavira da bi se osetile vibracije, gluva deca vremenom nauče da prepoznaju različite kvalitete muzike: dinamiku sviranja (piano i forte), niske i visoke tonove, koliko akorda izvodi nastavnik muzičkog itd. (Burns, 1965, prema Summers, 2012).

Početakom 20. veka, u eri nemih filmova, nastao je prvi snimak u kojem Gluva osoba izvodi znakovanu pesmu. Naime, na univerzitetu Gallaudet (Gallaudet University) Gluva žena prevodila je himnu SAD na znakovni jezik tako što je proizvodila znakove i pokrete koji pored lirskog sadržaja impliciraju i muzičke elemente (ritam, dinamičnost, intenzitet, ekspresivnost...). Ovaj snimak iz 1902. godine imao je i ima višestruki značaj za zajednicu Gluvih. Prvo, u periodu kada još nisu postojala slušna pomagala, njima je prvi put u istoriji preveden neki lirski i muzički sadržaj na jezik koji razumeju, približno im je nešto što je za tipičnu populaciju uobičajeno i svakodnevno (Cripps et al., 2019). Drugo, zajednica Gluvih time stiče osećaj da postaje deo socijalnog miljea u kome egzistira, vidljivija je i prisutnija u svetu čujućih. Treće, razvija se osećaj ponosa na sopstveni jezik i kulturu koju permanentno čuvaju.

U periodu od 1925. do 1940. godine najznačajnije ime za kulturu i muziku Gluvih je Čarls Krauel (Charles Krauel). On je više od 20 godina uporno snimao i dokumentovao živote Gluvih u svim aspektima, školske događaje, različite proslave i okupljanja, komunikaciju na znakovnom jeziku, umetničke predstave, muzičke performanse, te time razbijao mit o Gluvim osobama i njihovim „nesrećnim” i „ograničenim” životima. U njegovim dokumentarnim filmovima mogu se videti brojni snimci Gluvih kako izvode muzičke performanse znakovanjem u ritmu 1-2-3, 1-2-3... ili 1-2, 1-2... Snimanjem spontanih okupljanja i drugih događaja sačuvao je deo istorije za buduće generacije zajednice Gluvih i omogućio naučnicima da ispituju kako i zašto se znakovni jezik menja, kao i da proučavaju literarne i muzičke forme koje su se tada koristile (Cripps, 2018; Supalla, 1994).

Šezdesetih godina prošlog veka Narodno pozorište Gluvih (National Theater of the Deaf – NTD) predstavilo je performans pod nazivom „Moje treće oko” (My Third Eye) namenjen širem auditorijumu, jer je obrađivao teme namenjene i tipičnoj i gluvoj populaciji. Pored glumačke i literarne komponente, performans se sastojao iz dve pesme – „Spasavanje na moru” (Rescue at Sea) i „Tri slepa miša” (The Three Blind Mice). Lepota znakovane muzike bila je vidljiva u kreativnoj igri reči (znakova), ritmičkom ponavljanju pokreta šake, ruku, delova tela, čitavog tela, u facijalnim ekspresijama, razigranosti izvođača, vizuelnom ritmu koji produkuje osećaj „zvuka” i bogatstvo emocija (Baldwin,

1993). Performans „Moje treće oko” zadire duboko u živote Gluvih osoba i šalje snažne poruke da su svesni da ih tipična populacija percipira kao manje vredne članove društva, ali da i oni, na svoj način i iz svog ugla, sagledavaju tipičan svet koji ih okružuje. U nekoliko scena poruke koju šalju članovi ansambla impliciraju da funkcionisanje sluha može imati i neprijatne posledice. U jednoj sceni gde su prikazani putnici metroa ilustrovano je kako čujuće osobe naglo reaguju (trgnu se, odskoče) kada im neko spusti ruku na rame, kao da zaziru od dodira ili fizičkog kontakta. Sledeća scena uočava opsesiju čujućih osoba telefonom. U ovom slučaju devojka razgovara sa drugom osobom preko telefona, isključujući grupu prijatelja koji su tog trenutka sa njom. Ove scene šalju univerzalnu poruku koja ukazuje da niko nije savršen i da svako i sve ima svoje prednosti i nedostatke.

Nakon pauze od trideset godina, zahvaljujući permanentnom razvoju tehnologije, dolazi do ekspanzije znakovanog muzičkog stvaralaštva kako kod pripadnika zajednice Gluvih, tako i od strane tipične populacije. Sa digitalizacijom se javljaju nove mogućnosti muzičkog izražavanja Gluvih, koje omogućavaju kreiranje novih muzičkih vrsta i oblika koji koriste inovativne pristupe i eksperimentisanje na različitim nivoima.

Elementi fenomena muzičkog izražavanja Gluvih

Znakovana muzika kao fenomen je umetnička forma koja zadobija sve veće interesovanje i priznanje unutar zajednice Gluvih i među čujućom publikom. S jedne strane, ona može da inkorporira znakovane poetske karakteristike (lirske sadržaje), vizuelne muzičke elemente i ples. S druge, ona se oblikuje u vizuelne doživljaje sa strukturiranim pokretima ruku i facijalnim ekspresijama koje nose jedinstvene osobine i poruke bez upotrebe teksta. Znakovana muzika kreće se i kombinuje u rasponu tih elemenata stvarajući nove kvalitete, ali se razlikuje od svakog navedenog elementa ponaosob (Canadian Cultural Society of the Deaf, 2015).

Pojam znakovanje u muzici ima šire značenje od korišćenja znakovnog jezika, jer sadrži i primenu kodiranih multisenzornih umetničkih znakova koji podrazumevaju veoma upečatljive senzacije koje inkorporiraju pokret tela, auditivnu i vizuelnu interpretaciju sadržaja ili poruke (Duarte, 2017). Znakovana poezija se razlikuje od muzike, ali i deli sa njom neke elemente koje ova dva umetnička izraza koriste. Naime, znakovana poezija, kao i verbalna, koriste tri elementa u izražavanju, i to rimu, ritam i metriku ili versifikaciju. Znakovana muzika podrazumeva stvaranje spektra konkretnih i apstraktnih muzičkih znakova koji su rezultat „beskrajne” kombinacije elemenata poput ritma, dinamičnosti, rime, ekspresivnosti, ikoničnosti, intenziteta muzičkog doživljaja i kombinacije uloga izvođača. Navedeni muzički elementi sadrže i auditivne aspekte (Caldas, 2012).

- Ritam utiče na to kako doživljavamo muzičko delo i tokom znakovanog performansa obezbeđuje kraj toka muzičke misli ili poruke (auditivna kadenca). Ritam se može ubrzati, usporiti, gubiti i vratiti, ali je uvek prisutan. U znakovanoj muzici predstavlja složeno preplitanje pokreta (zvuka) različitih visina i pauza u određenom vremenskom periodu. Znakovana muzika je veoma ritmična, ima više otkucaja, udaraca, pokreta kojima se manipuliše i kojima se kreiraju različiti ritmovi (2/4 ili 3/5). Ponekad izvođači u isto vreme koriste ritam (pokreti tela ili delova tela) i znakovanje (manuelna lirska poruka).
- Dinamičnost je odnos muzičkih tonova prema njihovoj jačini. U muzici Gluvih podrazumeva kretanje znaka ili signala u prostoru. Signal se kreće u okviru tri glavne ose, i to ose glave, grudne ose i ose karlice. Artikulacija sadržaja znakovne muzike produkuje se oko ove tri ose tela koje opisuju visinu tona, intenzitet, ritam i dinamiku muzičkih vibracija. Odnosno, specijalizacija i lokalizacija jezičkih elemenata organizovani su u okviru ovih muzičkih parametra koje izvođač produkuje (Zaghetto, 2012).
- Rima je deo poetskog izraza, a postiže se bogatstvom i elegancijom manuelne elaboracije u slanju estetske poruke. Znakovana poezija se ne zasniva na prevedenoj verziji pisanih reči, već je u potpunosti osmišljena i izvedena kroz ideje koje su predstavljene znakovanjem i pokretom. S obzirom na to da znakovani jezici imaju svoju verziju fonologije koja se ne konstruiše kroz auditivne obrasce, već određenim oblikom šake, njenom putanjom kretanja, orijentacijom dlana u prostoru i nemanuelnim signalima u vizuo-spacio-kinestetičkom sistemu, znakovana poezija i muzika se zasnivaju na vizuelnoj rimi (Bauman, 2006).
- Ekspresivnost ima za cilj da prenese lepezu i nijanse emocija, kao i poetiku svakog znaka. Postiže se prefinjenim pokretima celog tela, delova tela, delova lica i facijalnom ekspresijom u celini. Ova vrsta izražavanja jednako je bliska gluvim i čujućim osobama (npr. balet).
- Ikoničnost znakovane muzike omogućava izvođaču da neverbalnim putem „opiše” vizuelnu poruku ili događaj u određenom vremenu i prostoru. Znakovni jezici se primarno oslanjaju na ikoničnu strukturu izražavanja, ali ona je donekle prisutna i u govornim jezicima. Naime, verbalna poruka govornika može biti, u manjoj ili većoj meri, dopunjena neverbalnim elementima (prirodnom gestikulacijom i/ili facijalnom ekspresijom) da bi je što plastičnije i ubedljivije preneo sagovorniku. Ova činjenica ne znači da znakovni jezici nastaju kao direktan prevod govornih jezika. Naprotiv, znakovni jezici, kao što smo i ranije naveli, imaju specifičnu i složenu gramatiku koja

omogućava gluvim osobama da prenesu konkretne, apstraktne, pa i muzičke poruke i ideje (Johnston & Erting, 1989).

- Intenzitet znakovanja manifestuje se kroz intenzitet pokreta (dela znaka ili znaka u celini) i može biti brz ili spor, jak ili slab. Na primer, intenzitet vetra, talasanja mora, brzine kretanja nekog predmeta kroz vazduh itd. postiže se promenom intenziteta pokreta dela tela ili tela u celini, koji opisuju nijanse ili procese promene određene pojave.
- Položaj tela ili pozicija izvođača na sceni tokom muzičkog performansa opisuje promene uloge i karaktere likova koje želi da predstavi, uključujući i njihove glasove. Promena položaja tela, praćena telesnom i facijalnom ekspresivnošću, ima za cilj da opiše uloge koje izvođač predstavlja u muzičkom izvođenju.

Skloni smo da muziku, pre svega, povezujemo sa sluhom i da vizuelne forme muzike doživljavamo kao prateću interpretaciju auditivne percepcije. Međutim, istorija i izučavanje različitih oblasti umetnosti ukazuju na nešto drugo. Na primer, u muzici tipične populacije izvođač koji svira na nekom instrumentu pomeranjem ruku aktivira i proizvodi prijatnu auditivnu senzaciju. U znakovanoj muzici ruke Gluve osobe su instrumentalizovane, one predstavljaju primarni instrument koji, u kombinaciji sa celim ili delovima tela i facijalnom ekspresijom, stvara vizuelne i auditivne muzičke elemente koji zajedno proizvode muzički doživljaj.

Muziku mogu doživeti različita čula i svi u njoj mogu uživati. Gluvi izvođač prima vibracije muzičkih instrumenata (posebno udaračkih) kroz taktilnu percepciju (šake, tabani) i svoj lični osećaj prevodi u znakovni jezik. Prevođenje lirskih i/ili muzičkih elemenata ostvaruje promenom položaja šake i prstiju. Pokretanja ruku u različitim ravnima (sagitalna, frontalna, transverzalna) kroz linearno i ugaono kretanje izvor su bogatstva informacija koje se mogu proizvoditi (visoki i niski tonovi, trajanje tona, ritam, dinamičnost...). Facijalna ekspresija omogućava dodatne informacije, koje mogu da se odnose na iskazivanje emocija, opisivanje muzičkog instrumenta (npr. naduvani obrazi i pokretanje usana kao da se svira neki duvački instrument), ritmičko pokretanje obraza i usana prenose informacije o ritmu i tonu (muzičkim auditivnim elementima), a niz asinhronih i sinhronih kombinacija pokreta očiju, obrva, obraza i usana izvor su brojnih poruka o kvalitetu muzike i lirskom sadržaju muzičke interpretacije bilo koje vrste ili oblika. Položaj ramenog pojasa u celini, nogu i celog tela upotpunjavaju i podržavaju informacije proizvedene u primarnom prostoru.

Vrste i oblici fenomena muzičkog izražavanja Gluvih

Zajednica Gluvih koja koristi znakovni jezik vulnerabilna je na predrasude i diskriminatornu praksu društva, a mogućnosti da se izraze kroz muziku vekovima su bile restriktivne. Danas je prihvatanje znakovane muzike

u teoriji muzike prilično nov fenomen, koji se multidisciplinarno proučava. Odnos između kulture i muzike postoji hiljadama godina, ali tema povezivanja kulture Gluvih sa muzikom je nova u muzičkoj nauci (Best, 2018).

Naučna istraživanja ukazuju da znakovana muzika nije samo muzički pokret; ona ima svoju istoriju, tradiciju, vrste i oblike, „podiže svest o kulturi Gluvih, ruši stereotipe o gluvoći, i promovise stilove muzičkog izražavanja zasnovanog na estetici Gluvih” (Best, 2015/2016, p. 64). Ako želimo da razumemo kulturnu i umetničku složenost znakovane muzike, prvo moramo da upoznamo njene vrste i oblike, ali i kulturni kontekst u širem smislu.

Gledano u celini, pripadnici zajednice Gluvih imaju donekle ambivalentan i neujednačen odnos prema muzici jer je doživljavaju tekovinom čujuće populacije. „Tvrda struja” u okviru kulture Gluvih priznaje samo one vrste i oblike znakovane muzike koji ne sadrže govorne elemente (npr. instrumentalizovana muzika, prevedene pesme čujućih interpretatora na znakovni jezik), dok bilingvalno orijentisani pripadnici kulture Gluvih koriste sve elemente muzičkog izražavanja (auditivne, vizuelne, spaciokinestetičke) koji su razumljivi i Gluvim i čujućim osobama. Zbog toga je muzička produkcija gluvih i nagluvih muzičkih umetnika veoma raznolika u želji da se približi što širem auditorijumu. To nikako ne znači da je interesovanje za muziku u kulturi Gluvih ograničeno. S jedne strane, postoji veliko interesovanje, ali su prisutni afiniteti prema različitim vrstama i oblicima muzičkog izražavanja (žanrovima i podžanrovima), što se paralelno dešava i u populaciji čujućih. I među pripadnicima čujuće populacije postoje razlike u tome koju vrstu muzike više vole. S druge strane, „tvrda struja” u okviru zajednice Gluvih želi da i kroz znakovanu muziku naglasi vrednosti, bogatstvo, značaj i snagu kulture kojoj pripada, a koja je vekovima bila omalovažavana.

Prateći načine izvođenja znakovane muzike u poslednjih sto i više godina, one mogu da se svrstaju, prema Bahanu (Bahan, 2006), u dve glavne vrste, i to perkusiono znakovanje i prevedene pesme. Perkusiono znakovanje su jednostavnije ritmičke izvedbe koje potiču iz perioda tridesetih godina prošlog veka. To je, na primer, pesma „Oh Darn, ja ništa ne čujem” (Oh Darn, I Hear Nothing), koju izvodi nepoznata grupa muškaraca sa tipičnim ritmom 1-2-1-2-3” (Canadian Cultural Society of the Deaf 2015, p. 8). U perkusione pesme ulazi i podžanr znakovanog hip-hopa, ili dip-hop kako ga je imenovao Gluvi reper (Wawa) 2005. godine (WaWa’s World, 2021). Znakovani hip-hop javlja se na muzičkoj sceni devedesetih godina prošlog veka, „pristupačan je medij koji se lako prevodi u estetiku Gluve muzike, jer su njegove tri glavne komponente taktovi, znakovana lirika i kretanje” (Best, 2018, p. 3). Tipično izvođenje dip-hopa podrazumeva gluve i nagluve izvođače koji „istovremeno izvode vokalizovani i znakovani rep preko sistema petlje (loop system) u pozadini” (Best, 2015/2016, p. 73).

Podvrste ovih pesama karakteristične su po tome što, pored ritmovanja znakova, koriste četiri vrste pokreta, poput zadržavanja, specifičnih puteva kretanja, naglašavanja pokreta i različitog trajanja pokreta. „Ritam se u poeziji i muzici na znakovnom jeziku može opisati u smislu promena koje se dešavaju unutar znakova ili na prelazu između znakova (pokreta) i perioda bez promene (zadržavanje)” (Suon-Spence, 2005, p. 45). Klajton Vali (Valli, 1993) uspostavio je četiri bazična tipa pokreta koji mogu da stvore poetski i muzički ritam i metrik:

- naglašeno zadržavanje u vidu duge pauze, suptilne pauze i naglog zaustavljanja;
- naglašavanje pokreta – dugo, kratko, naizmenično, repeticija pokreta;
- veličina pokreta koja implicira povećanu putanju kretanja, smanjeno kretanje, redukovana putanja kretanja, akceleracija kretanja i
- trajanje kretanja koje može biti regularno, sporo ili brzo.

Prevedene pesme uključuju više podvrsta i načina prevođenja pesama na znakovni jezik, „od doslovnog prevoda do prevoda u kojima se sprovede manje ili veće izmene teksta”, što zavisi od kreativnosti i nadahnuća izvođača (Listman et al., 2018, p. 1).

Sve vrste znakovane muzike, perkusione i prevedene pesme mogu se javiti u dva primarna oblika: pesme koje se izvode uživo ili putem video-zapisa. Analiza postojeće muzičke scene i praksa pokazale su da je primarnu poddelu moguće proširiti u pet pojavnih oblika (Cripps et al., in press; Maler, 2015; Timm, 2013).

- Uživo prevođenje pesama na znakovni jezik koje izvode čujući izvođači – auditivni muzički sadržaj na koncertu istovremeno prevodi profesionalni tumač za znakovni jezik. Moguće je i amatersko prevođenje sadržaja na proslavama, školskim priredbama, crkvenim službama i sl. Na taj način čujući muzičari žele da približe sadržaj pesama populaciji Gluvih.
- Uživo izvođenje znakovanih pesama Gluvih umetnika predstavljaju originalne kompozicije Gluvih umetnika koje su, pre svega, namenjene zajednici Gluvih, ali i čujućem auditorijumu. Poznata su koncertna izvođenja mnogih Gluvih muzičara (npr. Sean Forbes, Signmark, Wawa Waam itd.).
- Video-snimci čujućih muzičara čiju muziku prevode profesionalni tumači na znakovni jezik. Snimljeni spotovi ovog tipa su sve prisutniji i na našoj muzičkoj sceni, mada se načini prevođenja razlikuju. Kroz dva muzička spota sa domaće scene ukazujemo na razlike u kvalitetu prevođenja. U prvom primeru muzička grupa S.A.R.S. izvodi pesmu „Gluva” (S.A.R.S., 2021). Dok muzička grupa peva pesmu, na celom ekranu sa crnom pozadinom pojavljuju se samo tumači obučeni u crnu garderobu. Tumači i njihovi delovi

tela koji nisu pokriveni crnom garderobom dominiraju celim ekranom dok prevode pesmu izvođača koji se ne vide. Istovremeno se prevodi i tekst pesme i muzika koja je prati, tako što kroz pokret ruku, tela, facijalnu ekspresiju, intenzitet znakovanja, promenu broja prevodilaca i položaja njihovog tela, pored sadržaja pesme, opisuju ritam, rimu, ikoničnost, dinamičnost i ekspresivnost muzike. U drugom primeru Biljana Krstić sa „Bistrik orkestrom” izvodi pesmu „Smilj Smiljana” (Krstić, B. i Bistrik Orkestar, 2019). Na ekranu dominiraju pejsaž kao pozadina, pevačica i svirač gajdi. U donjem levom uglu nalazi se manji ekran sa crnom pozadinom i tumačem koji doslovno prevodi tekst pesme u ritmu u kojem Biljana Krstić peva, bez ikakve ekspresivnosti. Muzika koja prati sadržaj ove pesme ostaje nepoznanica za gluvu osobu. Audiocentričan prevod nije dovoljan da gluva ili nagluva osoba doživi i uživa u muzici. Naprotiv, ona još više naglašava da njima muzika nije dostupna.

- Video-snimci originalnih muzičkih dela Gluvih umetnika imaju veliku vrednost za zajednicu Gluvih. S jedne strane, uvek su dostupni, a sa druge, mogu u njima uživati kad god poželev. Video-zapisi koji predstavljaju originalne pesme predstavljene na znakovnom jeziku mogu se značajno razlikovati. Neki muzički spotovi izvode se u potpunosti na znakovnom jeziku i ne uključuju vokalizaciju (na primer, muzički video objavljen na jutjubu pod nazivom „One world, two hands”). Neki video-zapisi izvode se na znakovnom jeziku, ali uključuju i vokalizaciju. Šon Forbs (Sean Forbes), na primer, vokalizuje svoje pesme i repuje na jeziku znakova. Sajnmark (Signmark) nastupa samo na znakovnom jeziku, ali njegov partner obezbeđuje vokalizaciju. Grupa „Betovenova noćna mora” (Beethoven’s Nightmare) u svojim video-zapisima nastupa tako što njeni članovi sviraju na muzičkim instrumentima i koriste prevodioce znakovnog jezika u svojim emisijama uživo i u muzičkim spotovima.
- Amaterski video-snimci sa prevodom na znakovni jezik postojeće vokalne interpretacije nastaju kao prevod vokalnih interpretacija na znakovni jezik u kućnim uslovima. Izvođači u ovim video-zapisima su čujuće osobe, a svi su pohađali kurs znakovnog jezika. Kvalitet prevoda ovih interpretacija varira (Peters & Seier, 2009).

Da bismo na kvalitetan način približili prethodnu diskusiju, putem video-prikaza dajemo multimedijalno objašnjenje o tome koliko je važan profesionalni tumač za znakovanu muziku. Profesionalni i specijalizovani tumač za muziku Amber Galovej Galego (Amber Galloway Gallego) prevodi audiocentričnu u znakovanu muziku na veoma kvalitetan način. Ona igra celim telom, celim svojim bićem, kako bi dočarala svet muzike populaciji Gluvih (Caswell, 2017).

Zaključak

Nakon analize pristupa muzici kao fenomenu, istorijske i sociokulturne pozadine znakovane muzike i manifestacije muzičkog izraza pripadnika kulture Gluvih, približili smo više tema i, verovatno, u nedostatku prostora da se razrade na širem i dubljem nivou, otvorili brojna pitanja.

Multidimenzionalnost znakovane muzika u kulturi Gluvih ogleda se u vizuo-spacio-kinestetičkoj komunikaciji, sa svim fonološkim, morfološkim, sintaksičkim, semantičkim i pragmatičkim strukturama koje nisu bliske tipičnoj populaciji. Specifičan lingvistički konstrukt se tokom istorije mogao sačuvati samo ako je bio snimljen u obliku dokumentarnog filma, te su podaci o ranijim muzičkim znanjima i aktivnostima gluvih i nagluh osoba veoma oskudni.

Sledeći izazov u izlaganju teme rada bio je opisati elemente, vrste i oblike fenomena znakovane muzike, kao i značaj profesionalnog tumača za znakovanu muziku bez multimedijalne prezentacije.

Analiza fenomena znakovane muzike potvrđuje njenu kompleksnost, specifičnost, multidimenzionalnost, muzičke kvalitete, interpretacije, te potrebu za permanentnim i multidisciplinarnim izučavanjem.

Literatura

- Akmajian, A., Demers, R. A., Farmer, A. K., & Harnish, R. M. (2010). *Linguistics: An introduction to language and communication* (6th ed.). MIT Press.
- Bahan, B. (2006). Face-to-face tradition in the American Deaf community: Dynamics of the teller, the tale, and the audience. In H-D. L. Bauman, J. L. Nelson, & H. M. Rose (Eds.), *Signing the body poetic: Essays on American Sign Language literature* (pp. 21-50). University of California Press.
- Baldwin, S. C. (1993). *Pictures in the air: The story of the National Theatre of the Deaf*. Gallaudet University Press.
- Bauman, D-H. L. (2006). Getting out of line: Toward a visual and cinematic poetics of ASL. In H-D. L. Bauman, J. L. Nelsen, & H. M. Rose (Ed.), *Signing the body poetic: Essays on American sign language literature* (pp. 95-117). University of California Press.
- Best, K. E. (2015/2016). We still have a dream: The Deaf hip hop movement and the struggle against the socio-cultural marginalization of Deaf people. *Lied und populäre Kulture / Song and Popular Culture*, 60/61, 61-86.
- Best, K. E. (2018). Musical belonging in a hearing-centric society: Adapting and contesting dominant cultural norms through Deaf hip hop. *Journal of American Sign Languages and Literature*. <http://journalofasl.com/wp-content/uploads/sites/8/2018/06/best.pdf>
- Caldas, A. L. P. (2012). A língua de sinais e os sons: uma apreciação estética [Sign language and sounds: An aesthetic appreciation]. In E. Beyer, & P. Kebach (Eds.), *Pedagogia da música: experiências de apreciação musical [Music pedagogy: Music appreciation experiences]* (2nd ed.). Mediação.
- Canadian Cultural Society of the Deaf. (2015). *Deaf arts handbook series: Vol. 2. Signed Music: Rhythm of the Heart*.

- Caswell, E. (2017, March 27). *How sign language innovators are bringing music to the deaf* [Video]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=EuD2iNVMS_4
- Cripps, J. (2018). Ethnomusicology & signed music: A breakthrough. *Journal of American Sign Languages and Literature*. http://journalofasl.com/wp-content/uploads/sites/8/2018/08/ethnomusicology_cripps.pdf
- Cripps, J. H., Small, A., Rosenblum, E., Supalla, S. J., Whyte, A. K., & Cripps, J. S. (in press). Signed music and the Deaf community. In A. Cruz (Ed.), *Culture, deafness & music: Disability studies and a path to social justice*. Sense Publishers.
- Cripps, J., Rosenblum, E., & Small, A. (2019). Signed music: An emerging interperformative art. In B. K. Eldredge, D. Stringham, & B. Jarashow (Eds.), *Waypoint: Proceedings of the Sixth Biennial Deaf Studies Today!* Deaf Studies Today!
- Duarte, E. G. (2017). *Uma ferramenta para a educação musical dos surdos* [A tool for the musical education of deaf people] [Doctoral dissertation, Universidade Estadual de Campinas]. Red De Repositorios Latinoamericanos. <http://repositorioslatinoamericanos.uchile.cl/handle/2250/1368668>
- Isaković, S. (2013). Umetnička muzika u virtuelnom svetu multimedije. *Časopis za upravljanje komuniciranjem*, 27, 51-66. <https://doi.org/10.5937/comman1327049I>
- Johnston, R., & E., Erting, C. (1989). Ethnicity and socialization in a classroom for deaf children. In C. Lucas, & C. Valli (Eds.), *Sociolinguistics of the deaf community* (pp. 41-83). Academic Press.
- Krstić, B., i Bistrik Orkestar. (2019). *Smilj Smiljana* [Pesma]. Na *Svod*. Hi-fi Music. <https://www.youtube.com/watch?v=q4PXJehk15U>
- Listman, J., Summer C. L., & Rosa L. T. (2018). Deaf musicality and unearthing the translation process. *Journal of American Sign Languages and Literature*. <http://journalofasl.com/wp-content/uploads/sites/8/2018/08/deaf-musicality.pdf>
- Maler, A. (2015). Musical expression among Deaf and hearing song signers. In B. Howe, S. Jensen-Moulton, N. Neil Lerner, & J. Straus (Eds.), *The Oxford handbook of music and disability studies* (pp. 73-91). Oxford University Press.
- Marijan, M. (2019). Sociokulturološki kontekst muzike. *Accelerando: Belgrade Journal of Music and Dance*, (4). <https://accelerandobjmd.weebly.com/issue4/musical-framework-a-sociocultural-approach>
- McLuhan, M. (2001). *Understanding media*. Routledge.
- Peters, K., & Seier, A. (2009). Home dance: Mediacy and aesthetics of the self on YouTube. In P. Snickars, & P. Vonderau (Eds.), *The YouTube reader* (pp. 187-203). National Library of Sweden.
- Radić Šestić, M., Dimić, N., i Šešum, M. (2012). The beginnings of education of the Deaf persons: Renaissance Europe XIV-XVI century. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 11(1), 147-165. <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/1452-7367/2012/1452-73671201147R.pdf>
- Radić Šestić, M., Ostojić, S., i Đoković, S. (2015). Odnos pripadnika kulture Gluvih prema kohlearnoj implantaciji. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 14(1), 101-124. <https://doi.org/10.5937/specedreh1-7156>
- Radić Šestić, M., Šešum, M., Radovanović, V., i Ivanović, M. (2020). Humor u kulturi Gluvih. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 19(1), 43-57. <https://doi.org/10.5937/specedreh19-25478>
- S.A.R.S. (2021). Gluva [Pesma]. Na *Gluva*. Igor Miljković dme.video. <https://www.youtube.com/watch?v=NZDRST5bGAE>

- Summers, A. (2012). *Deaf culture and music: The role of sign language interpreters within live music performances* [Bachelor's thesis, Linfield College]. DigitalCommons@Linfield. https://digitalcommons.linfield.edu/muscstud_theses/4/
- Suon-Spence, R. (2005). *Analysing sign language poetry*. Palgrave Macmillan.
- Supalla, T. (1994). *Charles Krauel: A profile of a Deaf filmmaker*. DawnSignPress.
- Timm, R. L. (2013, June 19). *A Deaf take on music* [Video]. Vimeo. <https://vimeo.com/68906742>
- Valli, C. (1993). *Poetics of American sign language poetry* [Doctoral dissertation, Union Institute]. ProQuest. <https://www.proquest.com/openview/b962d45ff391778a82c7a0f5f16b0532/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>
- WaWa's World. (2021). Loud! [Song]. On *Wamilton*. EXMGE Music. <https://www.youtube.com/watch?v=wKduha4Tvog>
- Zaghetto, A. A. (2012). Musical Visual Vernacular. How the deaf people translate the sound vibrations into the sign language: An example from Italy. *Signata*, 3, 273-298. <https://doi.org/10.4000/signata.934>

The phenomenon of signed music in Deaf culture

Marina N. Radić Šestić, Mia M. Šešum, Ljubica S. Isaković

University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation, Belgrade, Serbia

Introduction. Music in the Deaf community is a socio-cultural phenomenon that depicts a specific identity and way of experiencing the world, which is just as diverse, rich and meaningful as that of members of any other culture. *Objective.* The aim of this paper was to point out the historical and socio-cultural frameworks, complexity, richness, specific elements, types and forms of musical expression of members of the Deaf community. *Methods.* The applied methods included comparative analysis, evaluation, and deduction and induction system. *Results.* Due to limitations or a lack of auditive component, the members of Deaf culture use different communication tools, such as speech, pantomime, facial expressions and sign language. Signed music, as a phenomenon, is the artistic form which does not have long history. However, since the nineties of the past century and with technological development, it has been gaining greater interest and acknowledgement within the Deaf community and among the hearing audience. Signed music uses specific visuo-spatial-kinaesthetic and auditive elements in expression, such as rhythm, dynamism, rhyme, expressiveness, iconicity, intensity of the musical perception and the combination of the role of the performer. *Conclusion.* Signed music as a phenomenon is an art form that incorporates sign poetic characteristics (lyrical contents), visual musical elements and dance.

Keywords: phenomenon, signed music, Deaf culture

PRIMLJENO: 06.10.2021.

REVIDIRANO: 11.11.2021.

PRIHVAĆENO: 13.11.2021.